

In work the key problems of employment are considered in the Zaporozhian region. The regional features of the use of labour resources

are resulted. Basic directions of overcoming of problem of unemployment are offered.

Сусак Л.І.

МОДЕЛЬ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МАКРОПОКАЗНИКІВ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ І ВИРОБНИЦТВА

У статті розглянуто імітаційну модель взаємозв'язку макропоказників життєвого рівня населення і виробництва в умовах ринкової економіки.

Ключові слова: імітаційна модель, життєвий рівень населення, виробництво, попит і споживання.

I. Вступ. В умовах ринкової економіки побудова імітаційних моделей, які відображають складні соціально-економічні процеси розвитку, як правило, починається із простих і узагальнених варіантів, які ускладнюються в процесі роботи. Не є виключенням в цьому плані й імітаційна модель системи взаємозв'язку макропоказників виробництва і рівня життя населення. Задача прийняття управлінських рішень для забезпечення такої збалансованості є багатокритеріальною [2] і або не має аналітичного розв'язку, або ж його знаходження є надто складним.

Методи імітаційного моделювання дають можливість широко використовувати математичний апарат і обчислювальну техніку для експериментального дослідження динаміки процесів в таких складних системах, де практично неможливо здійснити «натуральний» експеримент.

В сучасних умовах можна виділити низку проблем, які доцільно було б вирішувати шляхом експериментального дослідження. До таких проблем слід віднести дослідження процесу координації структурних змін виробництва і споживання в ринковій економіці.

II. Постановка проблеми. Для здійснення імітаційного експерименту використовується модель економіки, яка включає системи моделей виробництва (блок I) і споживання (блок II), при цьому параметри забезпечення збалансованості виступають як величини, що характеризують взаємозв'язок між окре-

мими блоками системи. Функціональна схема системи представлена на рис. 1.

В результаті роботи першого блоку визначаються величини валового випуску і обсяги виробничого споживання продукції різних галузей економіки. В якості ексogenous параметрів управління в цьому блоці використовуються галузеві коефіцієнти трудомісткості, темпи нагромадження і індекси оптових цін виробництва. Коефіцієнти трудомісткості залежать від фондоозброєності галузі, яка, в свою чергу, визначається капітальними вкладеннями, спрямованими в дану галузь.

У другому блоці ексogenous параметрами управління виступають ставки заробітної плати в різних галузях економіки і індекси роздрібних цін. На основі таких даних і розрахунку валового випуску здійснюється імітація розподілу доходів між різними групами населення, які відрізняються між собою величиною попиту.

Формування попиту для окремих груп населення відбувається за допомогою його оптимізації в групах з врахуванням їх бюджетних обмежень. На основі співставлення розрахункових даних попиту і даних про обсяг невиробничого споживання продукції кожної галузі здійснюється обчислення коригуючих показників збалансованості, які в певному розумінні служать характеристиками відповідності структур фонду кінцевого споживання і потреб груп населення в даних умовах. Коригуючий показник обчислюється для кожної групи продукції, яка виробляється даною галуззю. Значення цього показника буде більшим за одиницю у випадку, коли попит на дану продукцію перевищує її пропозицію, і навпаки, значення менше за одиницю свідчить, що пропозиція більша за попит. Вектор коригуючих показників одержують у результаті розрахунків у першому та другому блоках. У випадку, коли

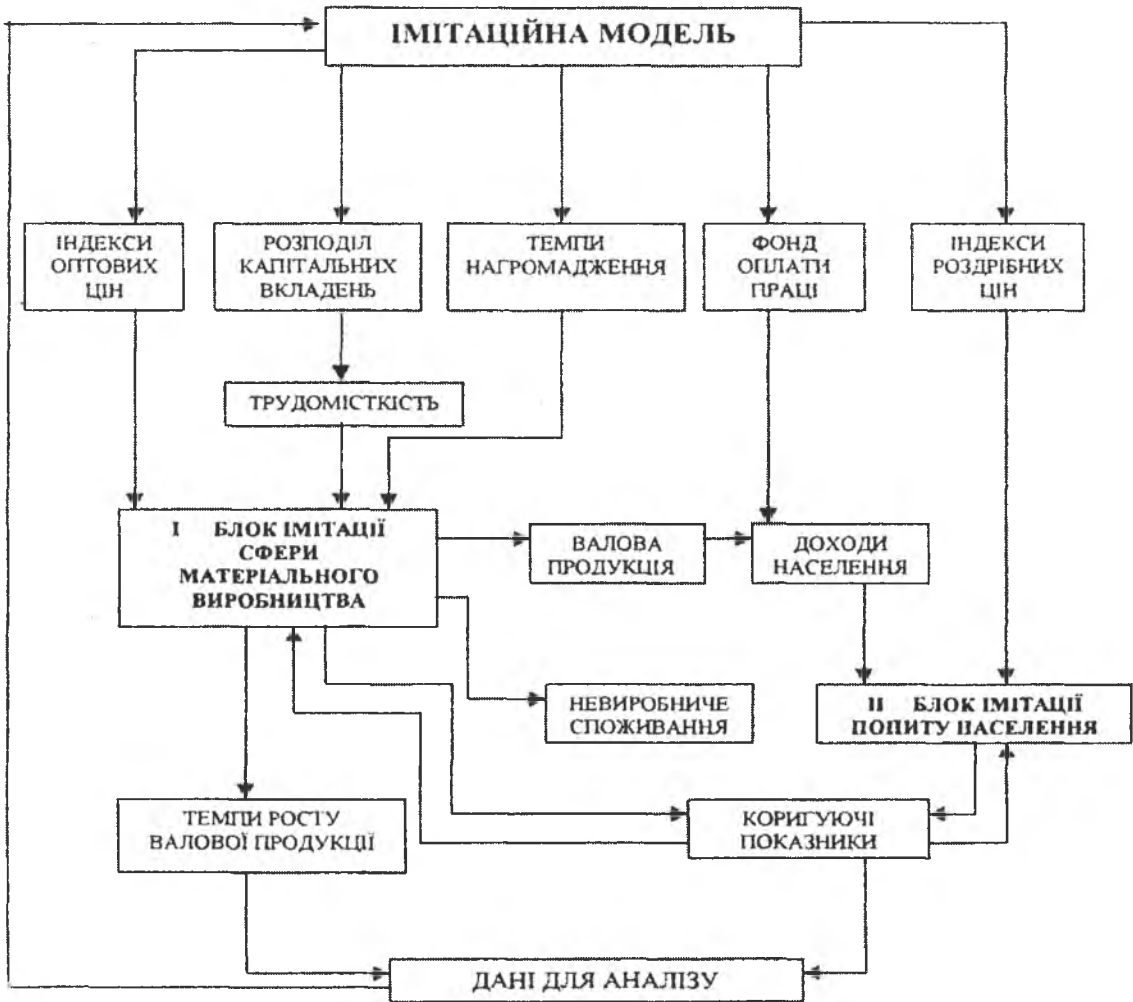

Рис. 1. Функціональна схема системи взаємозв'язку виробництва і споживання [1]

коригуючі показники продукції рівні одиниці, то досягається збалансованість сфер виробництва і споживання, а імітаційна система готова здійснювати розрахунки в наступному періоді (році).

III. Результати. В ринковій економіці вектор параметрів, що впливають на характер виробничого процесу і попит населення, включає не тільки ціни, але й обсяги виробничих ресурсів для тієї чи іншої галузі, а також фонд оплати праці. При аналізі ринкової економіки, що складається з n галузей, в якості параметрів, які характеризують співвідношення попиту і пропозиції, були вибрані наступні показники:

$$p_i(t) = D_i(t) / S_i(t), \quad i=1, \dots, n,$$

де $D_i(t)$ — попит населення на продукцію i -ї галузі в році t ;

$S_i(t)$ — пропозиція даної продукції i -ю галуззю в році t .

Величина $p_i=1$, ($i=1, \dots, n$) характеризує

стан збалансованості виробництва і споживання.

Взаємозв'язок макропоказників життєвого рівня населення і виробництва можна відобразити у вигляді системи моделей: моделі виробництва, моделі споживання та моделі формування доходів населення. Розглянемо кожну із моделей детальніше.

Модель виробництва, представлена комплексом галузей економіки (відповідно до Класифікації за видами економічної діяльності) з врахуванням трудових ресурсів як одного з важливих векторів виробництва, має такий вигляд

$$x_i^t = \sum_{j=1}^n a_{ij}^t + N_i^t + C_i^t + \lambda C_i^t \quad (i = 1, \dots, n)$$

$$\sum_{j=1}^n l_j^t x_j^t = L^t$$

Тут перші n рівнянь системи представляють модель розподілу валового продукту економіки за галузями та за призначенням

(проміжне споживання, фонд нагромадження для фондоутворюючих галузей N_i^t , обов'язковий рівень споживання C_i^t , додатковий набір споживчих товарів λC_i^t). Через x_i^t , ($i = 1, \dots, n$) позначені обсяги валової продукції галузей економіки, через λ – коефіцієнт кількості додаткових наборів споживання. Друга умова призначена для моделювання повної зайнятості працездатного населення, ресурс якого в році t складає L_t . Коефіцієнт l_j^t виражає трудомісткість виробництва вартісної одиниці валової продукції в j -й галузі економіки.

Розв'язуючи вказану систему рівнянь відносно невідомих величин x_i^t , ($i = 1, \dots, n$), λ , можна одержати функціональні залежності виду

$$x_i^t = x_i^t(N^t), (i=1, \dots, n),$$

$$l = l(N^t),$$

де N^t ($N^t_1, \dots, N^t_n$) – вектор фондів нагромадження в галузях економіки.

За допомогою цих залежностей будуються функції

$$S_i^t(N^t) = C_i^t + l(N^t) C_i^t, i=1, \dots, n,$$

які виражають пропозицію споживчих товарів в кожній галузі в залежності від планового нагромадження в фондоутворюючих галузях.

Якщо прийняти гіпотезу нульового лага, то виділені протягом t -го року капітальні вкладення перетворюються в основні фонди відповідних галузей протягом того ж року. При цьому фондоозброєність праці буде зростати, отже, зросте продуктивність праці і зменшиться трудомісткість виробництва продукції. Якщо капітальні вкладення в дану галузь збільшаться, то можна припустити, що трудомісткість зміниться у невеликих межах в сторону зменшення, тобто

$$l_j^t = \frac{1 + a_j^t M_j^t}{1 + M_j^t} \cdot \xi_j^t, j = 1, \dots, n,$$

де M_j^t – введення в дію основних фондів в j -ту галузь в році t (при нульовому лазі M_j^t дорівнює сумі капітальних вкладень $\tilde{N}_j^t$, спрямованих в дану галузь в році t);

a_j^t – коефіцієнт, що виражає межу зменшення трудомісткості в даній галузі за рахунок збільшення фондоозброєності праці (нерідко $a_j^t = 0,9-0,97$);

ξ_j^t – випадкова величина, яка враховує вплив непередбачуваних факторів (наприклад, погодні умови) на продуктивність праці.

У випадку введення в дію основних виробничих фондів враховуються розподілені лаги

$$M_j^t = \sum_{k=0}^S \omega_k \tilde{N}_j^{t-k},$$

де ω_k , ($k = 0, \dots, S$) – коефіцієнти лагового розподілу капітальних вкладень;

S – крок лага.

Розподіл капітальних вкладень між галузями-споживачами задається вектором $M(t)$, в якому варіаційні коефіцієнти m_j^t виражають частку кожної галузі в загальній сумі виділених капітальних вкладень.

Таким чином, $\tilde{N}_j^t = \mu_j^t \sum_{i=1}^n N_i^t$, де $\sum_{i=1}^n \mu_i^t = 1$. При формуванні кінцевого споживання припускають, що протягом річного циклу виробництва відбувається певне узгодження асортименту випущеної продукції і попиту населення, тобто інформація про рівень попиту на той чи інший товар, який надходить в сферу споживання, в певній мірі впливає на формування планового випуску кінцевої продукції галузі. Це означає, що величини λ, x_i^t, S_i^t , ($i=1, \dots, n$) функціонально будуть залежати не тільки від загального фонду нагромадження в економіці і способу розподілу цього фонду між галузями, але й від співвідношення виробництва і споживання:

$$x_i^t = x_i^t(N^t, \mu^t, \pi^t), (i = 1, \dots, n);$$

$$\lambda = \lambda(N^t, \mu^t, \pi^t);$$

$$S_i^t = S_i^t(N^t, \mu^t, \pi^t), (i = 1, \dots, n)$$

Варто зауважити, що співвідношення показані у поточних цінах виробництва, при зміні яких необхідно провести відповідне корегування за допомогою індексів оптових цін.

Для характеристики сфери споживання була вибрана наступна модель: вся сукупність споживачів, а точніше, домогосподарств як одиниць споживання, ділиться на S груп. Домогосподарства, які формують кожну із цих груп, характеризуються приблизно однаковим рівнем доходу і однаковою схильністю до споживання. Перша обставина враховується при формуванні бюджетного обмеження, друга — при побудові функції переваг споживачів, яка залежить від дефіцитності різних товарів споживання.

Модель споживання для k -ої групи домогосподарств має наступний вигляд:

$$u_k(z_{k,\pi}) \rightarrow \max,$$

$$\sum_{i=1}^n z_{ki} \leq I_k, z_{ki} \in Z_k.$$

де u_k – функція переваг;

$z_k = (z_{k1}, \dots, z_{kn})$ – невід’ємний вектор споживчого попиту k -ї групи;

$p = \{p_1, \dots, p_n\}$ – вектор коригуючих показників;

I_k – доход;

Z_k – множина допустимих наборів споживання k -ї групи споживачів.

Розв’язок цієї задачі є оптимальний вибір споживача

$$\hat{z}(\pi, I_k) = (\hat{z}_{k1}, \dots, \hat{z}_{kn})$$

Сукупний попит всього населення знаходиться як сума попиту всіх S споживчих груп, зокрема, попит на продукцію i -ї галузі рівний

$$D_i(\pi, I_1, \dots, I_S) = \sum_{k=1}^S \hat{z}_{ki}, (i = 1, \dots, n)$$

Таким чином, сукупний попит суттєво залежить від коригуючих показників і розподілу доходів в споживчих групах. Необхідно відмітити, що попит населення визначений в поточних цінах, при зміні роздрібних цін повинен бути скоригований з врахуванням індексу роздрібних цін.

Модель формування доходів в споживчих групах базується на дослідженні розподілу заробітної плати, яка є основною частиною доходу. Позначимо через g середню зарплатомісткість вартісної одиниці (1 грн.) валової продукції j -ї галузі. Фонд заробітної плати складає

$$R_j = r_j x_j, (j = 1, \dots, n)$$

Сукупний фонд заробітної плати

$$R = \sum_{j=1}^n R_j = \sum_{j=1}^n r_j x_j.$$

Загальний доход всього населення отримуємо як суму виплаченого фонду заробітної плати і інших джерел доходу (пенсій, стипендій, доходів від здійснення підприємницької діяльності і т. д.), а також частки заощаджень, яка може розглядатися як грошове забезпечення додаткового попиту. Таким чином, загальний доход населення рівний

$$I = \sum_{j=1}^n r_j x_j + I_0.$$

Отриманий населенням доход розподіляється серед споживчих груп, причому дохід k -ї споживчої групи складає

$$I_k = d_k I, (k = 1, \dots, S), \text{де } \sum_{k=1}^S d_k = 1.$$

Наведені співвідношення безпосередньо пов’язують рівень доходу споживачів з виробництвом валової продукції в економіці. Оскільки обсяг валової продукції кожної галузі виробництва в наведеній моделі є функцією від запланованого фонду нагромадження, від розподілу цього фонду між галузями та від коригуючих показників, то й доходи споживчих груп також залежать від цих величин і від зарплатомісткості:

$$I_k = I_k(N^t, M^t, p^t, r),$$

де $r = (r_1, \dots, r_n)$ – вектор зарплатомісткості.

Повертаючись до моделі споживання, зауважимо, що сукупний попит на продукцію галузей економіки залежить від коригуючих показників n , фонду нагромадження N , розподілу цього фонду між галузями m і зарплатомісткості r :

$$D_i = D_i(\pi, N, \mu, r) / S_i(\pi, N, \mu), (i = 1, \dots, n)$$

На основі отриманих взаємозв’язків формується система рівнянь для визначення коригуючих показників, які відображають співвідношення між попитом і пропозицією:

$$p_i = D_i(p, N, \mu, r) / S_i(p, N, \mu), (i = 1, \dots, n).$$

Шляхом дослідження цієї системи рівнянь можна розв’язати проблему збалансованості між попитом і пропозицією в галузях економіки. Якщо дана система рівнянь має розв’язок $p_i = 1, (i = 1, \dots, n)$ при деяких векторах N, μ, r , то це означає що такий стан збалансованості існує. При цьому планові обсяги нагромадження в галузях N_p , розподіл всього фонду нагромадження між галузями m_p , планові обсяги зарплатомісткості r_p , оптові та роздрібні ціни слід розглядати як керуючі параметри, значення яких забезпечують існування збалансованого управлінського рішення. У випадку, коли таке рішення вдасться встановити, інше важливе питання про побудову механізму досягнення збалансованості може бути вирішене шляхом розробки алгоритмів, які забезпечують збалансований

стан і наступну економічну інтерпретацію цих алгоритмів в ринкових умовах.

IV. Висновки. В статті відображено систему моделей, яка включає модель виробництва, модель споживання і модель формування доходів населення. Дослідження такої системи дозволяє вирішити проблему існування стану збалансованості попиту і пропозиції і, таким чином, відобразити взаємозв'язок таких макроекономічних категорій, як виробництво і рівень життя населення.

1. Сисак Л.І. Імітаційна модель узгодження рівня життя населення і виробництва в умовах ринкової економіки / Матеріали V Міжн. наук.-практ. конференції «Наука і освіта», 2002, Т.15.

2. Іванілов Ю.П., Лотов А.В. Математические модели в экономике. М.: Наука, 1979.

Imitation model of interconnection macroeconomic rates of living standard of population and production in the conditions of market economy is considered in the article.

Полякова С.В.

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ МОЛОДІЖНОГО РИНКУ ПРАЦІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

У статті розглядається вплив гендерного фактора на функціонування молодіжного сегмента ринку праці. Визначаються основні закономірності і тенденції розвитку та завдання держави щодо його регулювання.

Ключові слова: ринок праці, молодіжний ринок праці, гендерний фактор, економічна активність, зайнятість, безробіття.

I. Вступ. Ситуація, що склалась на вітчизняному ринку праці впродовж останніх років, характеризується незбалансованістю попиту та пропозиції робочої сили на усіх його сегментах, в тому числі – і на молодіжному. Така незбалансованість є, передусім, наслідком низької адаптованості системи освіти та професійної підготовки до змін попиту та пропозиції на ринку праці. Професійно-кваліфікаційні параметри робочої сили, що проходить підготовку у закладах системи освіти, здебільшого не відповідають потребам соціально-економічного розвитку суспільства.

Проблеми вітчизняного ринку праці, в тому числі і молодіжного його сегменту, висвітлюються в наукових публікаціях О.Балакоревої, С.Бандура, Д.Богині, Г.Герасименко, О.Грішнєвої, Т.Заяць, Е.Лібанової, Л.Лісогор, О.Макарової, В.Онікієнка, І.Петрової, Л.Ткаченко та багатьох інших вчених. Зокрема, Е.Лібановою досліджуються проблеми жіночої зайнятості та безробіття, професійної сегрегації [1-2], О.Макарова оцінює можливість розширення доступу жінок до ринку праці [2], В.Онікієнком та Л.Ткачен-

ко аналізуються проблеми конкурентоспроможності молоді на ринку праці [3], в роботах Л.Лісогор та Л.Ткаченко [4,5] розкриваються демографічні питання розвитку ринку праці тощо. Проте недостатньо вивченими залишаються гендерні аспекти економічної активності молоді, які сьогодні мають значний вплив на статус молодих осіб на вітчизняному ринку праці.

II. Постановка завдання. Метою статті є оцінка ситуації на молодіжному ринку праці, дослідження впливу гендерного чинника на статус економічної активності молоді різних вікових груп та розробка завдань щодо державного регулювання молодіжного сегмента ринку праці.

III. Результати. Зміни показників, які характеризують статус економічної активності молоді, свідчать про наявність як позитивних, так і негативних тенденцій на молодіжному ринку праці (табл. 1). Зокрема, у 2002–2003 рр. порівняно із 2001 роком спостерігалось суттєве скорочення чисельності економічно активної молоді: на 34,5 та 36,6 тис. осіб відповідно (в основному, за рахунок другої вікової групи – 25-29 років) та зростання чисельності економічно неактивних молодих осіб: на 19,9 тис. осіб у 2002 році та на 105,1 тис. осіб у 2003 році.

Порівняно із 2004 роком, 2005 рік характеризувався значним скороченням чисельності економічно активної молоді (на 34,9 тис. осіб або на 0,4%). Особливе занепокоєння викликає той факт, що скорочення відбулось за рахунок середньої та старшої вікових груп осіб. Водночас скорочення загаль-